

<https://doi.org/10.15407/econlaw.2019.02.078>

УДК 347.736

А.А. БУТИРСЬКИЙ, д-р юрид. наук, доц., проф. кафедри приватного права
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича м. Чернівці, Україна

 orcid.org/0000-0002-3225-7017

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ МАЙНА БАНКРУТА У ЛІКВІДАЦІЙНІЙ ПРОЦЕДУРІ

Ключові слова: банкрутство, банкрут, реалізація майна банкрута, аукціон, арешт майна банкрута.

Розглянуто проблемні питання, що виникають під час реалізації майна банкрута у ліквідаційній процедурі. Досліджуються питання зняття господарським судом арештів з майна банкрута, накладених у межах кримінального провадження. Аналізується судова практика з питань оскарження результатів аукціону у справі про банкрутство.

Вступ. Реалізація майна банкрута у ліквідаційній процедурі у справі про банкрутство є «кульмінацією» всієї справи, оскільки саме на цьому етапі майно банкрута вибуває з його власності, а кредитори нарешті зможуть отримати реальне задоволення своїх вимог. Реалізація майна у процедурі банкрутства викликає багато питань, що обумовлено, з одного боку, складністю і одночасно недосконалістю законодавства про банкрутство, а з іншого — намаганням певних осіб (кредиторів, банкрута, учасників банкрута тощо) оскаржити результати аукціону з продажу майна хоч з якихось підстав, поставивши під сумнів, таким чином, правомірність набуття майна покупцем на аукціоні. Професор Б. Поляков з цього приводу вказує, що чинний на сьогодні порядок продажу майна боржника є найвразливішою складовою всієї процедури банкрутства. Якщо у процедурі банкрутства відбуваються правопорушення, то вони в основному мають місце як раз на цій стадії [1, с. 146]. Така законодавча неурегульованість підриває стабільність ділового обороту й призводить до затягування строків розгляду справи про банкрутство. Також дана обставина обумовлює ту велику кількість скарг, які подаються учасниками справи про банкрутство на даному етапі.

Остання редакція Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» містить чимало проблемних питань, які виникають під час реалізації майна банкрута. На жаль, велика кількість цих проблем «перекочувала» і у новий Кодекс України з процедур банкрутства (далі Кодекс). На момент написання та подання даної статті до редакції Кодексу ухвалено, але ще не опубліковано, а тому невідома дата набрання ним чинності. Однак у межах даного дослідження спробуємо розглянути практику застосування чинних норм Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» та пер-

спективи застосування норм, що містились у проекті Кодексу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми банкрутства були детально розроблені Б. Поляковим, В. Джуном, О. Беяневич, В. Радзивілюк, О. Васьковським, І. Вечірко, П. Пригузою та ін., проте і надалі існує низка проблемних питань, що виникають під час реалізації майна банкрута, і вони потребують дослідження.

Метою даної статті є дослідження проблемних питань, що виникають під час реалізації майна банкрута у ліквідаційній процедурі.

Результати дослідження. Як відомо, розгляд справ про банкрутство здійснюється на підставі норм Господарського процесуального кодексу України (далі ГПКУ) у порядку позовного провадження, але з особливостями, які передбачені законодавством про банкрутство. О. Беяневич зазначає, що провадження у справах про банкрутство є самостійним видом судового провадження та характеризується особливим процесуальним порядком розгляду справ, специфічністю цілей і завдань, особливим суб'єктним складом, тривалістю судового провадження, що істотно відрізняють це провадження від позовного [2, с. 8].

Справи про банкрутство умовно можна поділити на дві категорії:

- 1) власне справи про банкрутство;
- 2) пов'язані з ним справи, які розглядаються у порядку позовного або заявного провадження (визнання недійсними аукціонів, договорів тощо).

О. Васьковський із цього приводу відзначає, що Закон (як і нещодавно ухвалений Кодекс — *авт.*) передбачає концентрацію всіх спорів (позовів) у межах справи про банкрутство, що забезпечує розгляд спору разом із розглядом справи про банкрутство; судовий контроль у межах справи про банкрутство з діяльністю боржника; залучення всього майна боржника до ліквідаційної маси тощо [3, с. 107].

Щодо позовних заяв, які пов'язані зі справами про банкрутство, то такі справи розглядаються тим самим суддею, який розглядає справу про банкрутство. На перший погляд, ніяких особливостей не існує, проте певні інститути ГПКУ не повною мірою можуть застосовуватись у процедурі банкрутства. Наприклад, мирова угода, яка може бути укладена у позовному провадженні. Якщо у зви-

чайному позовному провадженні мирова угода, як правило, затверджується судом безумовно (за умови, що вона не суперечить закону та не порушує прав та охоронюваних законом інтересів інших осіб), то під час розгляду позовної заяви, яка пов'язана з банкрутською справою, мирова угода вже має відповідати, крім перелічених ознак, ще й інтересам кредиторів і боржника у справі про банкрутство.

Кодексом буде урегульовано, що арешти на майно боржника стосовно суб'єктів банкрутства не допускаються, окрім як господарським судом у межах провадження у справі про банкрутство.

У процедурах розпорядження майна і санації арешти майна боржника чи інші обмеження щодо розпорядження його майном скасовуються господарським судом, якщо вони перешкоджають господарській діяльності боржника та відновленню його платоспроможності або виконанню плану санації та не суперечать інтересам конкурсних кредиторів (ч. 14 ст. 39, ч. 6 ст. 44, ч. 4 ст. 50 Кодексу).

Відповідно до ч. 1 ст. 59 Кодексу скасовуються арешт, накладений на майно боржника, визнаного банкрутом, та інші обмеження щодо розпорядження майном такого боржника. Накладення нових арештів або інших обмежень щодо розпорядження майном банкрута не допускається.

Згідно з ч. 2 ст. 120 Кодексу з моменту відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи арешт майна боржника та інші обмеження щодо розпорядження належним йому майном можуть бути застосовані виключно господарським судом у межах провадження у справі про неплатоспроможність, а попередньо накладені арешти та обмеження можуть бути зняті на підставі ухвали господарського суду.

Однак у даному випадку Кодексом знову не унормовано долю арештів майна боржника, накладених у межах кримінальних проваджень.

Позиція вищих судових інстанцій у застосуванні відповідних норм Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» полягає в тому, що господарські суди у межах справи про банкрутство не мають законних підстав скасовувати арешти, накладені на майно боржників у кримінальному провадженні, такі арешти скасовуються в порядку, визначеному Кримі-

нальним процесуальним кодексом України (далі КПК України) (справи №№ 926/1307-б/15, 910/10369/15, 335/12096/15-ц, 569/4374/16-ц, Б-50/112-09).

Так, у своїй Постанові у справі № 926/1307-б/15 Верховний Суд вказав, що «...встановивши обставини чинності арешту майна боржника у кримінальній справі та встановивши факт його продажу ліквідатором у ліквідаційній процедурі без зняття арешту у передбаченому КПК України порядку, суди дійшли помилкового висновку про можливість схвалення в цілому таких дій ліквідатора шляхом затвердження поданого ним звіту та ліквідаційного балансу, оскільки таке порушення є істотним порушенням процедури продажу майна боржника в ліквідаційній процедурі та вимагає відповідного реагування суду, незалежно від оспорювання учасниками провадження угод з відчуження майна в ліквідаційній процедурі» [4]. До того ж треба зауважити, що касаційна скарга подавалась учасником банкрута, а тому виникає питання: яким чином продаж майна за наявності арешту, накладеного у межах кримінального провадження за обвинуваченням директора банкрута, вплинув на права учасника банкрута?

Варто зазначити, що у процедурі банкрутства учасники банкрута відіграють навіть не другорядну роль, і це цілком логічно, оскільки вони своїми діями чи бездіяльністю довели підприємство до банкрутства і не виконують своїх зобов'язань перед кредиторами.

У зв'язку з цим і досі залишається дискусійним питання щодо обсягу прав, якими наділений учасник банкрута у справі про банкрутство. Якщо надати йому право оскаржувати всі судові рішення, які ухвалюються в межах справи про банкрутство, то це призведе до розгляду такої справи роками і аж ніяк не сприятиме своєчасному розгляду справи про банкрутство. Відтак вважаємо, що суд не повинен сліпо застосовувати норми закону і в будь-якому випадку скасовувати судові рішення, якщо йдеться про порушення, яке безпосередньо не стосується скажника. Діяльність суду не є механічною роботою, і не дарма у цьому процесі має місце суддівський розсуд, судова правотворчість та судова дискреція. Якщо підходити до всіх справ формально, з точки зору позитивістського підходу, то тоді не потрібна діяльність людини у ролі суду. Мож-

на внести всі вихідні дані в комп'ютер, який за лічені хвилини видасть рішення з урахуванням всіх наявних норм права та судової практики. Однак чи цього хочуть учасники судового процесу? Вважається, що учасники справи хочуть рішення законного, але найперше справедливого (принцип верховенства права). Саме на це має бути спрямована діяльність суду. Тут не можна не погодитись з професором Б. Розовським, який зазначає: «Право, як узагальнення суцього, найчастіше тиражуемого, у кінцевому підсумку знаходить своє вираження в законодавстві, але не тотожне йому. Більше того, ставши законом, право перестає бути правом» [5, с. 289].

У цьому контексті через норму закону реалізувати право неможливо, і незрозуміло є ситуація, коли зняти арешт у межах кримінального провадження не можливо (наприклад, суд відмовляє у такому знятті або кримінальне провадження взагалі закрито), а у межах справи про банкрутство це робити заборонено, що неминуче призводить до колапсу у подальшому розгляді справи. Згідно з позицією Верховного Суду, реалізувати таке майно також неможливо, оскільки накладений арешт не знято.

В. Джузь звертає увагу, що процес продажу майна необхідно проводити під постійним і ефективним контролем з боку суду та комітету кредиторів, оскільки саме на цій стадії є найбільші можливості для зловживань [6, с. 166]. І. Вечірко також вказує на те, що ефективність здійснення ліквідаційної процедури залежить насамперед від арбітражного керуючого — ліквідатора та кредиторів. Проте визначальну роль у забезпеченні прав учасників провадження у справі має відігравати місцевий господарський суд, що розглядає справу про банкрутство [7, с. 193]. Господарський суд, оцінюючи дії ліквідатора, повинен співставити їх із вимогами закону та не пропустити ані найменших порушень.

Відповідно до ч. 3 ст. 58 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» під час продажу на аукціоні нерухомого майна оголошення повинно бути розміщено також на нерухомому майні. Дану норму вважаємо анахронізмом, який ефективно діяв лише у Радянському Союзі, де не було Інтернету і реклами взагалі. У часи розвитку цифрових технологій

та електронних комунікацій обов'язкове розміщення паперового оголошення виглядає щонайменше дивним. До того ж доводи розробників Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» про «якомога ширше коло осіб, які мають дізнатися про продаж об'єкта нерухомості» є непереконливими. Якщо ж певні учасники справи про банкрутство (боржник, кредитори) бажають «розширити коло потенційних покупців», вони не позбавлені права самостійно розмістити подібне оголошення на об'єкті нерухомості. На практиці дана суперечлива норма дуже часто призводить до визнання недійсними результатів аукціону саме через непідтвердження факту розміщення паперового оголошення безпосередньо на об'єкті, що підлягає продажу.

Так, у постанові Верховного Суду від 29.01.2019 зазначено: «Отже, визначений нормами Закону про банкрутство порядок оголошення та повідомлення про проведення аукціону, а також вимоги до змісту оголошення про проведення аукціону на вебсайті, направлені на забезпечення можливості прийняти участь в аукціоні з продажу майна банкрута якомога ширшому колу осіб, а також направлені на забезпечення задоволення вимог кредиторів банкрута в максимально можливому розмірі за наслідками реалізації майна банкрута за найвищою ціною. Так, судом першої інстанції у підтвердження розміщення оголошення на об'єктах нерухомого майна банкрута було ухвалено Акт від 02.02.2017, складений ліквідатором банкрута та організатором аукціону з наданням фотографічних зображень об'єктів нерухомості: нежитлове приміщення у житловому будинку літ. А загальною площею 78,00 м²; житловий будинок загальною пло-

щею 372,20 м²; нежиле приміщення загальною площею 104,00 м². Водночас, подані скаргником акти, завірені ЖРЕП-9 та ЖРЕП-6 від 12.02.2018, 10.02.2018 суд апеляційної інстанції не визнав належними, допустимими та достовірними» [8]. З аналізу наведеної постанови вбачається, що паперові оголошення були розміщені на об'єкті нерухомості, однак працівники ЖРЕП їх там не побачили. Виникає питання: невже ліквідатор має охороняти таке оголошення до самого проведення аукціону? Відповідь очевидна.

Наведені проблеми, що виникають у процесі реалізації майна банкрута, свідчать про недосконалість правового регулювання законодавства про банкрутство. Вважаємо, що така реалізація майна повинна бути максимально спрощена шляхом проведення електронних торгів без зайвої деталізації.

Висновки. Таким чином, ні остання редакція Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», ні ухвалений нещодавно Кодекс України з процедур банкрутства, на жаль, не вирішують усіх проблем, що виникають під час найвразливішого етапу провадження у справі про банкрутство, — у разі продажу майна банкрута у ліквідаційній процедурі. Практика застосування відповідних норм показує їх нездатність адекватно врегулювати питання продажу майна боржника, що, безумовно, не може сприяти покращенню інвестиційного клімату в країні. Вважаємо, що така реалізація майна повинна бути максимально спрощена шляхом проведення електронних торгів без зайвої деталізації. Також зазначаємо, що суди не повинні підходити до всіх справ формально, з точки зору позитивістського підходу, має переважати принцип верховенства права.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Поляков Б.М. Реализация имущества в процедуре банкротства. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні*: Матеріали Міжнар. наук. конф. (Чернівці, 26—27 жовтня 2017 р.). Чернівці: Технодрук, 2017. С. 146—151.
2. Беляневич О. Про особливості застосування норм про позовну давність у справах про банкрутство. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 10. С. 5—9.
3. Васьковський О.В. Форми судового процесу за новим Господарським процесуальним кодексом України в справах про банкрутство. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні*: Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Чернівці, 18—19 жовтня 2018 р.). Чернівці: Технодрук, 2018. С. 105—108.
4. Постанова Верховного Суду від 11.04.2019 у справі № 926/1307-6/15. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81207431> (дата звернення: 15.03.2019).

5. Розовский Б.Г. Право как клетка в зверинце. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2017. № 1. С. 280—291.
6. Джунь В.В. Институт неспроможності: світовий досвід розвитку і особливості становлення в Україні: 2-ге вид. Київ: Юридическая практика, 2006. 384 с.
7. Вечірко І.О. Про деякі проблеми реалізації функцій суду в ліквідаційній процедурі. *Санация та банкрутство*. 2016. № 3—4. С. 188—193.
8. Постанова Верховного Суду від 29.01.2019 у справі № 926/767-б/15. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79718982> (дата звернення: 11.04.2019).

Надійшла 12.04.2019

REFERENCES

1. Poljakov B.M. Realizacija imushhestva v procedure bankrotstva. *Suchasni vyklyky ta aktualni problemy sudovoi reformy v Ukraini: Materialy Mizhnar. nauk. konf. (Chernivtsi, 26-27 zhovtnia 2017 r.)*. Chernivtsi: Tekhnodruk, 2017. P. 146-151 [in Russian].
2. Belianevych O. Pro osoblyvosti zastosuvannya norm pro pozovnu davnist u spravakh pro bankrutstvo. *Pidpryemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. 2017. No. 10. P. 5-9 [in Ukrainian].
3. Vaskovskiy O.V. Formy sudovoho protsesu za novym Hospodarskym protsesualnym kodeksom Ukrainy v spravakh pro bankrutstvo. *Suchasni vyklyky ta aktualni problemy sudovoi reformy v Ukraini: Materialy II Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Chernivtsi, 18-19 zhovtnia 2018 r.)*. Chernivtsi: Tekhnodruk, 2018. P. 105-108 [in Ukrainian].
4. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 11.04.2019 u spravi No. 926/1307-b/15. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81207431> [in Ukrainian].
5. Rozovskij B.G. Pravo kak kletka v zverince. *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E.O. Didorenka*. 2017. No. 1. P. 280-291 [in Russian].
6. Dzhun V.V. Instytut nespromozhnosti: svitovyi dosvid rozvytku i osoblyvosti stanovlennia v Ukraini: 2-he vyd. Kyiv: Yurydycheskaia praktyka, 2006. 384 p. [in Ukrainian].
7. Vechirko I.O. Pro deiaki problemy realizatsii funksii sudu v likvidatsiinii protseduri. *Sanatsiia ta bankrutstvo*. 2016. No. 3-4. P. 188-193 [in Ukrainian].
8. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 29.01.2019 u spravi No. 926/767-b/15. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79718982> [in Ukrainian].

Received 12.04.2019

А.А. Бутырский

Черновицкий национальный университет
имени Юрия Федьковича, г. Черновцы, Украина

ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ РЕАЛИЗАЦИИ ИМУЩЕСТВА БАНКРОТА В ЛИКВИДАЦИОННОЙ ПРОЦЕДУРЕ

Рассмотрены проблемные вопросы, возникающие при реализации имущества банкрота в ликвидационной процедуре. Исследуются вопросы снятия хозяйственным судом арестов с имущества банкрота, наложенных в рамках уголовного производства. Анализируется судебная практика по вопросам обжалования результатов аукциона в деле о банкротстве.

Ключевые слова: банкротство, банкрот, реализация имущества банкрота, аукцион, арест имущества банкрота.

А.А. Butyrskiy

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, Ukraine
orcid.org/0000-0002-3225-7017

PROBLEM ISSUES OF THE REALIZATION OF BANKRUPT'S PROPERTY IN THE LIQUIDATION PROCEDURE

The realization of bankruptcy property in a liquidation proceeding in a bankruptcy case is the "culmination" of the whole case, since it is at this stage that the property of the bankrupt withdraws from its ownership, and the creditors will finally be able to obtain real satisfaction of their claims. The realization of property in the bankruptcy procedure raises many issues, which is conditioned, on the one hand, by the complexity and simultaneously imperfection of bankruptcy laws, and, on the other hand, by the attempts of certain persons (creditors, bankrupt, bankrupt parties, etc.) to challenge the results of the auction for the sale of property, even if for some reason, thus calling into question the lawfulness of acquiring the property by the buyer at the auction.

The purpose of the article is to study the problem issues that arise during the realization of bankrupt property in a liquidation procedure.

The article is devoted to problem issues that arise during the realization of bankruptcy property in a liquidation procedure. The issues of withdrawal by the economic court of arrests from the property of the bankrupt, imposed within the framework of criminal proceedings, are being investigated. The judicial practice on contesting the results of the auction in the bankruptcy case is analyzed.

It has been emphasized that in the bankruptcy procedure, bankrupt parties do not even play a secondary role. In this regard, the question remains as to the extent to which a bankrupt party participant in a bankruptcy case is entitled. If he is given the right to challenge all court decisions taken in the bankruptcy case, this will lead to the consideration of such a case for years and will not contribute to the timely consideration of the bankruptcy case. It is emphasized that the court should not blindly apply the rules of legislation and in any case cancel a court decision in the case of a violation that does not directly concern the complainant.

It has been established that neither the current version of the Law of Ukraine "On restoring solvency of a debtor or recognizing it as a bankrupt", nor new Code of Ukraine on bankruptcy procedures, unfortunately, don't resolve all the problems that arise during the most vulnerable stage of proceedings in bankruptcy proceedings — under the time of sale of bankrupt's property in a liquidation proceeding. The practice of applying the relevant norms shows their inability to adequately regulate the issue of selling the debtor's property, which, of course, cannot contribute to improving the investment climate in the country.

Keywords: bankruptcy, bankrupt, sale of bankrupt's property, auction, arrest of bankrupt's property.